

Dr. Zeynep Elif Yıldız

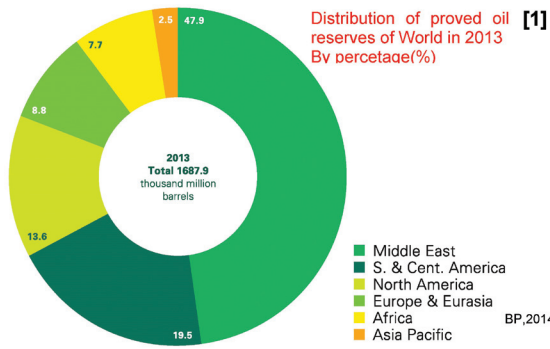
II. Başkan, Jeolojik Araştırmalar Derneği
zeynepelif@zeynepelifyildizel.com
twitter: @ZeynepYildizel
facebook: facebook.com/zeynepelifyildizel
www.zeynepelifyildizel.com

DÜNYA ÜSTÜNDEKİ EN BÜYÜK TİCARİ META PETROL

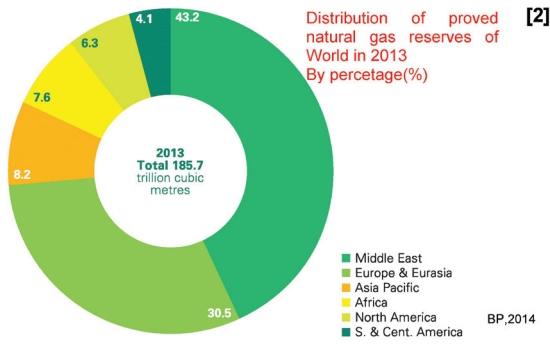
PETROL DÜNYA ÜSTÜNDE TİCARETİ YAPILAN EN BÜYÜK METADIR. ÖYLEKİ BU TİCARİ MALA DAHA UCUZA VE DAHA UZUN SÜRE SAHİP OLABİLMEK İÇİN ŞAĞAŞLAR ÇIKARILMIŞTIR. DOĞAL KAYNAK OLARAK BU MALA SAHİP ANCAK KULLANMAK VE İŞLEMELER KABİLİYETİNDEN YOKSUN ÜLKELERE SİYASİ OYUNLAR DÜZENLENMİŞTİR. BU TİCARİ ÜRÜN BUGÜN HAYATIMIZIN %80'İNDE MEVCUTTUR VE HAYATIMIZDAN ÇIKARILMASI MÜMKÜN GÖZÜKMEMEKTEDİR.

İnsanoğlu ateşi bularak ilk enerji üretimine geçtiğinde medeniyeti başlattığını ve de bir gün, enerjinin yaşamak için su kadar önemli olabileceğini hesap etmemiştir. İlk enerji yakıtı muhtemeldir ki odundur. Bugün hala odun, insanlığın enerji ihtiyacının %10'unu karşılamaktadır. Enerji ihtiyacımızın %80'ini ise fosil yakıtlardan elde edilmektedir. Fosil yakıtlar (petrol, doğal gaz, kömür) yenilenebilir kaynaklardır ve oluşumları milyon mertebesindeki yıllarla mümkündür. Günümüzde petrolü hayatımızdan çıkarabilmek için araştırma geliştirme çalışmaları hızlı ve yoğun bir şekilde devam etmektedir. Ancak petrol ve petrolden elde edilen ürünlerinin yerine geçebilecek ekonomik bir madde henüz bulunamamıştır. Bu durum Dünyamız da ki sınırlı miktarda olan petrole talebi tehlikeli boyutlara taşımaktadır.

Petrol aslında 19. yüzyılda keşfedilmiş değildir. Petrol eski çağlarda ilaç olarak yaralanmalarda ve romatizmal hastıklarda haricen, baş ağrısı, diş ağrısı, mide ve bağırsak hastalıklarında ise yutulmuş kullanılmıştır. Aynı zamanda gemilerin su geçirmezliğinin sağlanmasında da aktif rol oynamıştır. Nuh Peygamberin gemilerini petrol ile yalıtıldığı söylenmektedir (Yergin, 1991). Günümüzde hala gemilerin, ve çatıların su yalıtımında petrol ve yan ürünleri kullanılmaktadır. Petrol en eski savaş silahlarından biri olarak eski tarihlerde karşımıza çıkmaktadır. Petrol, yakılıp düşman üstüne dökülerek, savaşlarda kullanılmıştır. İÖ. 326 yıllarında Büyük İskender, Hindistanı işgal ettiğinde düşmanına fillerin üstünde, içinde yanan petrol olan kaplar atmıştır (Selley, 1985). Bugün bir kısmı Irak sınırları içinde kalan alanlarda yaşayan Babil'liler MÖ 4500 yıllarında petrolü odun yerine kullanıyorlardı. Petrol'ü Dicle ve Fırat nehirleri arasında yer alan vadilerdeki sızıntılardan elde ediyorlardı. **Tamda bu noktada Orta Doğu'da ki petrollere dikkat çekmek gerekmektedir. 2013 yıl sonu verilerine göre 1687.9 milyar (1.7 trilyon) varil olan dünyanın toplam rezervinin %48 lik dilimi (808.5 milyar varil) Orta Doğu'da yer almaktadır[1].**

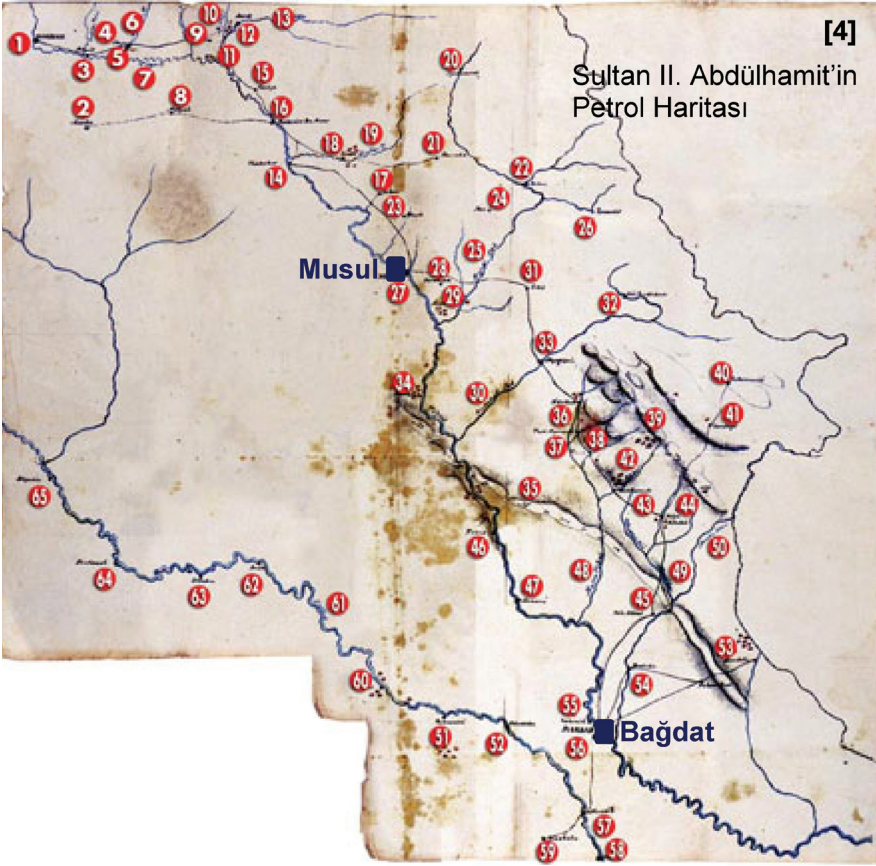
Orta Doğu, bu veriler ile Dünya'nın en fazla rezervine sahip olma konumunu, petrolün ticari olarak değer görmeye başladığı 1859 lardan beri korumaktadır. Doğal gaz ise ticari olarak yerini petrole göre çok sonra edinmiştir. Bunun sebebi doğal gaz bulunduğu zaman, hemen ekonomik olarak ticareti yapılamaz ve kolay kolay bir yerde depolanamamaktadır. Doğal gaz, yeraltında keşfedildiğinde ona birde büyük alıcı ülke veya ülkeler bulma zorunluluğu gerektirmektedir. Buna ilaveten, kimi zaman birden fazla ülke geçen boru hatları ve yeraltı depolaması yatırımları gerekmektedir. Bu noktada siyaset ve büyük sermayeler işin içine dahil olduğundan geliştirilmesi zor bir ticari meta olarak kalmaktadır. **Bununla beraber doğal gazda da Orta Doğu, toplam 185.7 trilyon m³ lük dünya rezervinin %43 lük dilimine (Orta Doğu'da 80.3 trilyon m³ ispatlanmış rezerv mevcuttur) sahiptir[2].**

Aslında fosil yakıtlar açısından Orta Doğu dünyanın rezervlerinin neredeyse yarısına sahiptir. Orta Doğu'nun bu zenginliklerini başka bir bakış açısı ile anlatmak gerekirse; Dünya toplam rezervinin çok büyük bir kısmı 40 adet Süper Dev (Süper Dev: İspatlanmış rezervi 5 milyar varilden fazla olan sahalar verilen ad (SuperGiant)) ve 341 adet Dev (Dev: İspatlanmış rezervi 500 milyon varilden fazla olan sahalar verilen ad (Giant)) sahalarından üretilmektedir (Carmalt and John, 1986). **Bu 40 adet sahada 500 milyar varilden fazla üretim yapılmaktadır ve bu 40 adet Süper Dev sahanın 27 tanesi ve 341 Dev sahanın 120 tanesi Orta Doğu'da yer almaktadır[3].**

Dünya üzerindeki petrol üretim alanlarını karşılaştırılan USGS (Amerikan Jeoloji Kurumu) 2000 yılında yaptığı istatistiki çalışmaya göre Mezopotamya Baseni diye adlandırılan bugünkü Irak sınırları içinde kalan petrol baseninde 165 adet ve yine bugün İran ve Irak sınırlarında kalan Zagros Kıvrım Kuşağında yer alan petrol baseninde 140 adet, rezervi 10.000.000 varil den daha büyük rezerve sahip saha bulma olasılığı vardır.

[3] Location	Super Giants >5 billion bbl	Giants >500 million bbl
Middle East	27	120
North America	2	59
Asia	5	56
South America	5	42
Africa	1	41
Europe	0	17
Other	0	16
World	40	341

Bu bulunma ihtimali olan rezerv miktarı Orta Doğu'nun önemini anlatmaktadır. Bu rakamlara bakınca önümüzdeki 100 yıl boyunca bütün siyasi kargaşaların bu bölgede cereyan edeceğini tahmin etmek hiç de zor değildir. Irak ise bu bölgenin önemli petrol rezervlerine sahip ülkesidir. 2013 yılı verilerine göre toplam ispatlanmış petrol rezervi 150 milyar varil, doğal gaz rezervi ise 3.6 trilyon m³ dür. Bu rezervlerle petrolde dünya rezervlerinin %11'ine, Doğal gaz rezervlerinin ise %2 sine sahiptir. Bugüne kadar keşfedilmiş 71 sahası mevcuttur ve bu sahalarından 22'si ile ortalama günlük 3 milyon varil üretim yapılmaktadır. Geriye kalan 49 saha henüz geliştirilmemiş ve üretime alınmamıştır. Bu sahaların geliştirilmesi, hem yatırım maliyeti hem de OPEC kotası sebebi ile bekletilmektedir. Ancak üretime alınmamış bu sahalarından 31 tanesi Irak'ın kuzeyi olarak adlandırılan Bağdat ve Musul eyaletlerindedir. Musul'da bu 31 sahanın 18 i yer almaktadır ve bunların toplam ispatlanmış rezervi 30.9 milyar varil petrol ve 33.6 milyon m³ gazdır. Bildiğiniz gibi Musul eyaleti 1534 yılından 1918 yılına kadar Osmanlı İmparatorluğu toprağıdır. Zaten I. Dünya Savaşı'nın çıkma nedeni olan bölgenin petrol zenginliği o dönemlerden beri bilinmektedir. **Bununla ilgili ilk çalışmalar İngilizler tarafından yapıldı, Osmanlı mülkü paylaşılırken, bir yandan da Sultan II. Abdülhamit bu bölgenin önemini kavramış ve Hazine-i Hassa'dan ödenekle geniş kapsamlı bir petrol rezervi çalışması yaptırmıştır. O dönemde yetişmiş jeoloji mühendisi olmaması sebebi ile yabancı mühendislerle yaptırılan bu çalışma Musul, Bağdat havalisinde (dolaylarında), Dicle ve Fırat nehirleri havzasını (Mezopotamya) kapsamaktaydı. Alman mühendis Paul Groskoph ve Habip Necip Efendi yönetimindeki çalışma ekibi sonuçlarını Ekim 1901 yılında, daha sonra tarihte "Sultan'ın petrol haritası" ismi ile anılacak haritayı Sultan II. Abdülhamit'e sunmuşlardır[4].**

Bölgede bugün bilinen bir çok sahadan bu çalışmada bahsedilmiş ve sonuç olarak "Dicle ve Fırat nehirleri havzasında zengin ve mühim petroller bulunuyor" cümlesi Osmanlı topraklarının paylaşılması için zemin hazırlamıştır. Dicle ve Fırat nehirleri arasında kalan Musul, %90 Türk nüfusun yaşadığı ve Misak-ı Milli sınırları içinde kalan toprak parçasıdır. Ancak Türkiye Lozan Konferansı sırasında Musul ve Kerkük için çok çaba sarf etmiştir. Zaten savaşın çıkma nedeni olan bölge İngilizler düşüncesine göre bize bırakılmayacak kadar stratejik bir öneme sahiptir. Çünkü, Osmanlı İmparatorluğu'nun talih, Winston Churchill'in 1911 yıllarında İngiliz Donanmasının başına getirilerek ve 1913 yılında aldığı tarihi bir karar ile değişmiştir. Churchill, Almanların hızlı gemileri ile baş edebilmek için, İngiliz topraklarında ve Sömürgelerinde doğal kaynak olarak hiç petrol olmamasına rağmen, İngiliz Donanmasının gemilerini kömürden petrole geçirmiştir. Bu nedendir ki bu bölgedeki petrollere sahip olunması gerekmektedir. Bu sebeple, İngiltere 1918 yılında imzalanan Mondros Ateşkes Anlaşmasının 7. Maddesine dayanarak Musul'u işgal etmiştir. Bu topraklarda kolayca yönetebileceği bir ülkenin varlığı, Sömürge sisteminin uzmanı olan İngiltere'nin işine geldiğinden bu bölgede Irak isimli bir devletin kurulması için her türlü çabayı harcamıştır. Nihayetinde 1926 tarihinde Ankara Antlaşması ile Musul vilayetinin Irak'a ait olmasına karar verilmiş ve bunun karşılığında Irak, Musul'dan elde ettiği petrol gelirinin %10'unu 25 yıllık bir süre ile Türkiye'ye vermeyi taahhüt etmiştir. Türkiye bu parayı 4 yıl boyunca almış ve kalan 21 yıllık hakkından ise 500.000 Sterlin karşılığında İngiltere lehine vazgeçmiştir. İngiltere kendisi için stratejik öneme sahip petrole masa üstünde gösterdiği çaba ile ulaşmıştır.

Petrol aslında iki yüzlüdür; birincisi ki iyi yüzü, enerji ve teknolojiye kullanılan ve günlük hayatta artık onlarsız yapamayız dediğimiz malzemelerin hammaddesini oluşturmak, ikincisi ise, ki kötü yüzü, yeraltı kaynağı olarak bulunduğu coğrafyaya sürekli kargaşa, sıkıntı ve savaş çıkarmaktır[5].

Bu topraklarda ki petrol zenginliği bugün bile bölgede sürekli çıkan kargaşa ve savaşlara neden oluşturmaktadır. Günümüzde, Suriye ve Irak'ın büyük bölümünü içine alan sıkıntıların arka planında da bölgedeki petrol zenginliklerinin paylaşılması yatmaktadır. Şu an aktif sıcak bölgelerin petrol sahaları ile örtüşmesi bunun en önemli kanıtıdır. Bu noktada sadece bölge ülkeleri değil tüm dünya bu durumdan etkilenmektedir. Çünkü Irak çok önemli bir petrol ülkesidir ve Irak'da hüküm sürmek dünyanın en önemli rezerv miktarlarından birine hakim olmaktır. Tüm bunlardan çıkarılabilecek tek sonuç ise bu bölgedeki kargaşa ve sıkıntılar petrolün yerine başka bir ticari meta ve hammadde keşfedene kadar devam edecek olmasıdır.

KAYNAKLAR:

Yergin, D., 1991, The Prize; The Epic Quest for Oil, Money and Power, New York: Simon & Schuster, Selley, R. C., 1985, Elements of Petroleum Geology, W.H. Freeman and Co. New York, 429p. USGS, 2000, World Petroleum Assessment BP, 2014, Statistical Review of World Energy 2013, BP Prints Carmalt, S.W. and John, B., 1986, Giant oil fields, Proceedings of the W.E. Pratt Memorial Conference Phoenix, December, 1984. American Association of Petroleum Geologists Memoir 40, p.11-53.